

dr Robert Szymuła

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Filologiczny, Katedra Językoznawstwa Sławistycznego

tel. (85) 745 74 50

e-mail: r.szymula@uwb.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4879-4554>

JĘZYKOWE ŚRODKI WYWIERANIA WPLYWU NA ODBIORCÓW W ROSYJSKOJĘZYCZNEJ PRASIE W IZRAELU

ABSTRAKT

Niniejszy artykuł przedstawia wyniki analizy leksykalnych środków wywierania wpływu na odbiorców stosowanych w artykułach opublikowanych w ukazującej się w Izraelu od 1992 roku rosyjskojęzycznej gazecie „Вести”, związanej z mniejszością rosyjską. Autor prezentuje także historię powstania i rozwoju tego periodyku na tle sytuacji na rynku wydawniczym w Izraelu. Analiza dokonana została na podstawie materiału językowego wyekscerpowanego z artykułów prasowych o tematyce społeczno-politycznej, opublikowanych na portalu internetowym gazety. Badanie przeprowadzone przy pomocy analizy semantycznej oraz kontekstualnej wykazało, że w analizowanych tekstach prasowych wykorzystywane są jednostki wywołujące konotacje emocjonalne, słowa potoczne i leksemy z wtórnym znaczeniem metaforycznym.

Słowa kluczowe: dyskurs polityczny, dyskurs prasowy, środki wywierania wpływu

ABSTRACT

LINGUISTIC MEANS OF INFLUENCING THE AUDIENCE IN THE RUSSIAN-LANGUAGE PRESS IN ISRAEL

The article presents the results of the analysis of the lexical means of influencing the audience used in articles from the Russian-language newspaper “Vesti”, which has been published in Israel since 1992 and is connected with the Russian minority. The author also presents the history of the origin and development of this periodical against the background of the situation in the publishing market in Israel. The analysis has been conducted on the basis of linguistic material taken from socio-political press articles published on the newspaper’s website. The study, conducted with the use of semantic and contextual analysis, showed that the analyzed press texts use units which evoke emotional connotations, i.e. colloquial words and lexemes with secondary metaphorical meaning.

Key words: political discourse, press discourse, linguistic means of exerting influence

1. Wprowadzenie

Tekst prasowy o tematyce społeczno-politycznej realizuje wszystkie funkcje komunikacyjne tekstów publicystycznych: informacyjną (przekazuje informacje o wydarzeniach), impresywną (wpływa na odbiór informacji przez czytelnika, wywołuje u niego określone reakcje) oraz ekspresywną (wyraża uczucia i emocje autora). Aby prawidłowo realizować wszystkie funkcje, tekst taki powinien posiadać szereg specyficznych cech. Adel' Striżenko wymienia wśród nich informatywność, intersubiektywność (takie samo rozumienie treści tekstu przez autora i czytelnika), zdolność do realizacji funkcji pragmatycznej tekstu, perswazyjność, efektywność (stopień realizacji intencji komunikacyjnej autora), ideologiczność (wpływ przekonań autora na świadomość odbiorcy)¹. Tekst prasowy o tematyce społeczno-politycznej powinien realizować także określone założenia pragmatyczne autora (świadomą intencję autora wywarcia odpowiedniego wpływu na adresata), to znaczy powinien przekazać czytelnikowi informacje, przyciągnąć jego uwagę, przekonać odbiorcę o wiarygodności przedstawionych zdarzeń, wyrobić pewną postawę czytelnika wobec opisywanych zjawisk i osób². Analizując sposoby osiągnięcia założeń pragmatycznych prasowego tekstu politycznego, Natal'â A. Bezmenova i Valerij P. Belânin wyróżniają następujące rodzaje wpływu na odbiorców: oddziaływanie konceptualne (zmiana stosunku osoby do obiektu, przebudowa struktury kategoryjnej świadomości jednostki poprzez wprowadzenie do niej nowych kategorii, przejawiających się w klasyfikacjach, formach uporządkowania obiektów i zdarzeń), oddziaływanie emocjonalne (kształtowanie ogólnego nastroju emocjonalnego odbiorcy), oddziaływanie manipulacyjne (zmiana ukształtowanego postrzegania stereotypowego)³. Autor artykułu społeczno-politycznego wprowadza do tekstu element indywidualny. Nie tylko opisuje zjawiska, ale ocenia je, interpretuje wydarzenia w świetle swoich intencji komunikacyjnych, różnicuje informacje w taki sposób, aby czytelnicy odbierali je zgodnie z jego intencjami.

¹ А.А. Стриженко, *Роль языка в системе средств пропаганды*, Томск 1980, с. 54.

² В.Л. Наер, *Прагматический аспект английского газетного текста, «Коммуникативные и прагматические особенности текстов различных жанров»*, вып. 178, Москва 1981, с. 106–116.

³ Н.А. Безменова, В.П. Белянин, *Оптимизация речевого воздействия*, Москва 1990, с. 79.

2. Historia gazety „Вести” na tle sytuacji na rynku wydawniczym w Izraelu

Historia prasy rosyjskojęzycznej w Izraelu sięga lat 50. XX wieku. Pierwszym periodykiem w języku rosyjskim wydawanym w tym kraju był „Бюллетень” (od 1954 roku). W 1959 roku na rynku pojawił się miesięcznik „Вестник Израиля”, a w 1963 roku czasopismo „Шалом”. Periodyki wydawane do końca lat 80. XX wieku związane były ściśle z organizacjami zrzeszającymi emigrantów lub z organami państwowymi (partiami politycznymi, związkami zawodowymi), co wpływało na ich profil i zawartość. Na początku lat 90. pojawiły się pierwsze gazety i czasopisma o charakterze komercyjnym, rynek rozwijał się intensywnie (np. w drugiej połowie lat 90. w Izraelu wydawano 5 gazet codziennych w języku rosyjskim)⁴.

Gazeta „Вести”, będąca częścią koncernu „Yedioth Ahronoth Group”, powstała w 1992 roku. Tworzyli ją dziennikarze gazety „Время”, wydawanej w 1991 roku przez koncern „Maariw” (redaktorem naczelnym „Время” był Èdvard Samojłovič Kuznecov, pisarz, dysydent, działacz na rzecz praw człowieka). Przez pierwsze pięć lat ukazywała się ona codziennie (oprócz piątków i sobót). Wydaniom codziennym towarzyszyły cotygodniowe dodatki specjalne, poświęcone analizie wydarzeń politycznych w Izraelu i za granicą, zagadnieniom ekonomicznym, wydarzeniom artystycznym, zdrowiu, turystyce itp.⁵ Ze względu na fakt, że w Izraelu nakład poszczególnych tytułów prasowych jest tajemnicą handlową, trudno wskazać dokładne dane dotyczące gazety „Вести”, jednak Lew Bolcan, jej redaktor naczelny, w wywiadzie udzielonym w 2003 roku dziennikarzowi rozgłośni „Радио Свобода” określił ją jako największą i najbardziej wpływową gazetę rosyjskojęzyczną wydawaną w Izraelu, z największym wśród gazet rosyjskojęzycznych nakładem, trzecim wśród wszystkich gazet w kraju (po największych dziennikach „Yedioth Ahronoth” i „Maariw”, wydawanych w języku hebrajskim). Bolcan scharakteryzował gazetę jako „niezaangażowaną politycznie”, tzn. w założeniu miała ona przedstawiać pełne spektrum poglądów politycznych⁶. Publikowano w niej artykuły zarówno emigrantów z krajów byłego ZSRR, jak i osób o korzeniach rosyjskich,

⁴ А.Д. Эпштейн, *Конец «золотого века»*, «Русский мир», № 1, 2012, [online], <http://www.gendelev.org/kontekst/russkij-izrail/427-alek-epshtejn-konets-zolotogo-veka.html>, [dostęp: 19.10.2021].

⁵ Э. Докс, *Лазарь Данович: «Для израильтян русская газета и «Вести» – это синонимы»*, «Еврейский Обозреватель», № 18(109), 2005, [online], <http://www.jewukr.org/observer/eo2003/page.show.ru.php?id=1239>, [dostęp: 18.10.2021].

⁶ Л. Ройтман, *«Вести» крупнейшая русская газета Израиля*, «Радио Свобода», 2003, [online], <https://www.svoboda.org/a/24202274.html>, [dostęp: 18.10.2021].

urodzonych już w Izraelu, a także tłumaczenia materiałów autorów zagranicznych i izraelskich, piszących w języku hebrajskim.

W 2017 roku została uruchomiona wersja internetowa gazety (www.vesty.co.il), a ona sama przekształciła się w tygodnik. Periodyk przestał być wydawany w wersji drukowanej w 2018 roku, w całości przekształcając się w medium internetowe. Proces znikania z rynku wydawniczego gazet rosyjskojęzycznych lub przechodzenia z wersji papierowej na wersję internetową (platformy internetowe) jest w Izraelu powszechny i obejmuje ostatnie dziesięciolecie. Alek D. Epsztejn, specjalista z zakresu historii i politologii, wyróżnia dziesięć powodów tego zjawiska. Najważniejsze spośród nich to:

- znaczne zmniejszenie emigracji i zmiana jej charakteru (w pierwszej połowie lat 90. XX wieku większość emigrantów stanowili przedstawiciele inteligencji z wielkich miast, którzy regularnie czytali prasę codzienną, później emigrantami byli w większości przedstawiciele innych grup społecznych o innych przyzwyczajeniach);
- przejście młodzieży na język hebrajski (emigrantom, którzy przyjechali do Izraela w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, oraz osobom urodzonym w Izraelu w rodzinach emigrantów łatwiej jest czytać i pisać po hebrajsku, choć nadal korzystają oni z języka rosyjskiego w komunikacji ustnej);
- pojawienie się izraelskich rosyjskojęzycznych kanałów telewizyjnych (w 2002 roku rozpoczął nadawanie kanał Israel Plus, w latach 2003–2006 pojawił się blok programów rosyjskojęzycznego kanału RTVi);
- zmniejszenie zainteresowania reklamodawców spowodowane zmianami w charakterystyce społeczno-demograficznej czytelników prasy drukowanej (ludzie młodzi i w średnim wieku preferują media internetowe, do których przenieśli się też reklamodawcy);
- zależność finansowa od izraelskich koncernów medialnych (żadna gazeta rosyjskojęzyczna nie była własnością przedstawiciela emigracji)⁷.

Strona internetowa gazety „Вести” podzielona jest na kilka sekcji: „Wiadomości”, „Komentarze”, „Ekonomika”, „Społeczeństwo”, „Sport”, „Zdrowie”, „Kultura”, „Turystyka”, „Kulinaria”, „Życie osobiste”, „Moda”, „Pogoda”.

⁷ А.Д. Эпштейн, *Русско-еврейские печатные СМИ в Израиле и причины их заката*, «Русское литературное эхо. Израиль: русские корни», [online], <http://eholit.ru/news/778/>, [dostęp: 19.10.2021].

3. Językowe środki wywierania wpływu na emocje odbiorców wykorzystywane w tekstach opublikowanych w gazecie „Вести”

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie językowych środków wywierania wpływu na emocje odbiorców w tekstach opublikowanych w gazecie „Вести”. Do przeprowadzenia badania zastosowano metodę analizy semantycznej i kontekstualnej, materiał leksykalny wyekscerpowany został z artykułów o tematyce politycznej i społecznej pochodzących z internetowego serwisu gazety (lipiec 2020 – lipiec 2021). Materiały na potrzeby niniejszej analizy pochodzą z działów: „Wiadomości” (sekcje: „W Izraelu”, „Bliski Wschód”, „Na świecie”, „W studiu Вести-net”), „Komentarze” („Analitycy o wydarzeniach dnia”) i „Społeczeństwo”.

Aby zrealizować swoje założenia pragmatyczne i wpłynąć na czytelników, autorzy tekstów prasowych posługują się różnego rodzaju środkami językowymi. Są to m.in. jednostki leksykalne z wartościującym komponentem znaczenia, leksemy nacechowane ekspresyjnie, metafory, jednostki wywołujące konotacje emocjonalne itp. Należy jednak podkreślić, że efekt oddziaływania jest trudny do przewidzenia, a wpływ pragmatyczny na różnych odbiorców nigdy nie będzie taki sam.

Pierwszą grupę występujących w badanym materiale środków językowych, które mogą wpływać na emocje odbiorców, stanowią leksemy wywołujące konotacje negatywne. Przykładem jest często używany w badanym materiale rzeczownik *скандал*:

„В четверг, 1 июля, в кнессете разразился громкий **скандал** вокруг двойного голосования депутата Абира Кары (Ямина) при рассмотрении новой редакции закона о выплатах пособий по ХАЛАТу”⁸.

„Очередной **скандал** с оскорблениями вспыхнул во вторник, 29 июня, на заседании организационной комиссии кнессета”⁹.

„В результате **скандалов** некоторые депутаты от оппозиции были удалены из зала заседаний”¹⁰.

⁸ *Скандал в кнессете: депутат от Ямины проголосовал дважды*, «Вести», 01.07.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/gywmNfihO>, [dostęp: 07.09.2021].

⁹ *“Тебя в больницу надо”: депутат от Ликуда устроил скандал в кнессете*, «Вести», 29.06.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/SkMbUkK2d>, [dostęp: 09.09.2021].

¹⁰ *15 часов криков и скандалов: как прошла ночь голосований в кнессете*, «Вести», 29.06.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/HkBmSVO2O>, [dostęp: 09.09.2021].

Jak zauważa Elena Koriakowcewa, rzeczownik *скандал* wszedł do języka staroruskiego w XII wieku. Pojawił się w tłumaczeniu greckiego oryginału „Psałterza” jako odpowiednik starogreckiego *σνδαλον* [skandalon]. Drugim, synonimicznym odpowiednikiem *σνδαλον* był sławizm *соблазн*, który w XV wieku (w znaczeniach „искушение” i „препятствие”) wyparł z użycia zapożyczenie *скандал*. Na początku XIX wieku słowo *скандал* zostało po raz drugi zapożyczone, tym razem z języka francuskiego, a jego znaczenie zmieniło się z „препятствие” na „искушение”, „неприличный поступок”, „ссора”, „возмущение”¹¹. Słowniki języka rosyjskiego opublikowane w XX wieku odnotowują słowo *скандал* w znaczeniach „1. Случай, происшествие, получившие огласку и позорящие его участников; 2. Ссора с криками, шумом, дракой и т.п.”¹², a więc w podstawowym znaczeniu uczestnik skandalu staje się przedmiotem potępienia dopiero wtedy, gdy samo wydarzenie nabierze szerokiego rozgłosu. W niektórych słownikach XXI wieku wtórne znaczenie leksemu pozostaje bez zmian, zaś znaczenie podstawowe wskazuje na rosnącą rolę środków masowego przekazu jako medium, w którym odbywa się nagłośnienie wydarzenia, np. „1. Скандалом называют случай, происшествие, которые получили широкую огласку в прессе, на телевидении; 2. Скандалом называют ссору с криками, дракой и т. п.”¹³. Użycie danego rzeczownika w zacytowanych przykładach z artykułów prasowych może stanowić próbę wywarcia wpływu psychologicznego na czytelników za pośrednictwem asocjacji, które wywołuje (zachowanie, które nie przystoi poważnym przedstawicielom życia politycznego, zwłaszcza posłom, reprezentantom obywateli).

Drugą grupę analizowanych leksemów, zaobserwowanych w analizowanym materiale prasowym, stanowią jednostki nacechowane stylistycznie, w danym przypadku leksyka potoczna. Środki te wykorzystywane są bardzo chętnie we współczesnych tekstach prasowych o tematyce społeczno-politycznej, ich rola tekstotwórcza jest niewątpliwa. Posiadają one szczególnie wyraźne zabarwienie ekspresyjne, czasami negatywne, ich użycie przyciąga uwagę czytelników, lecz także sprzyja kształtowaniu się w ich świadomości określonej oceny zjawisk rzeczywistości politycznej i społecznej. Jak zauważa Grigorij Â. Solganik, szerokie zastosowanie w prasie słownictwa potocznego można tłumaczyć tym, że w stylu dziennikarskim, książkowym ze swej natury staje się ono szczególnie wyraziste, nabiera cech wyjątkowej ekspresyjności. Przyczynia się także do „de-

¹¹ E. Koriakowcewa, *Семантическое развитие концепта СКАНДАЛ и его деривационные маркеры в русских и польских медиатекстах*, „Acta Neophilologica” 2020, t. XXII (2), s. 57.

¹² *Большой толковый словарь русского языка*, С.А. Кузнецов (ред.), Санкт-Петербург 1998, s. 1192.

¹³ *Толковый словарь русского языка*, Д.В. Дмитриев (ред.), Москва 2003, [online], <http://rus-yaz.niv.ru/doc/dictionary-dmitriev/fc/slovar-209-6.htm#zag-4877>, [dostęp: 22.11.2021].

oficjalizacji” przekazu, nadaje mu charakter niewymuszony i zapewnia dostęp do informacji szerokiemu gronu czytelników¹⁴.

Przykładem leksemu z języka potocznego użytego w badanym materiale jest rzeczownik *волокита*. Jego znaczenie to: „Затягивание дела или решения какого-л. вопроса из-за мелочных формальностей; нарочито-медлительное исполнение какого-л. поручения, работы и т. п.” (homonim *волокита* ma znaczenie „Любитель ухаживать за женщинами (обычно без серьезных намерений)”¹⁵. Jego zamiennikami w tekstach prasowych mogłyby być neutralne stylistycznie rzeczowniki *задержка*, *промедление*, *замедление*. Został on użyty w cytowanych artykułach w celu nadania im większej ekspresyjności (niewymuszony charakter wypowiedzi, język bliski czytelnikowi i przyciągający jego uwagę):

„Судебная **волокита** в Израиле: 13.000 дел уже три года ожидают приговоры”¹⁶.

„Рекордсмены по **волоките**: окружные суды Хайфы, Лода и Тель-Авива”¹⁷.

Podobną funkcję (zwiększenie ekspresyjności) pełni użycie leksemu potocznego *перепалка*. Jego znaczenie podstawowe to „Обмен выстрелами, стрельба друг по другу; перестрелка”¹⁸, w analizowanych tekstach prasowych występuje w znaczeniu przenośnym „Крикливый спор; перебранка, ссора”¹⁹ i może sprzyjać kształtowaniu się w świadomości odbiorców negatywnej oceny opisywanych zjawisk sceny politycznej – politycy awanturują się głośno między sobą, co nie licuje z powagą ich funkcji publicznych (neutralne stylistycznie odpowiedniki danego leksemu, które mogłyby być zastosowane zamiast niego, to np. *ссора*, *спор*):

„9 июня депутаты устроили **перепалку** на заседании, на котором была утверждена дата приведения к присяге правительства Бенета – Лапида”²⁰.

¹⁴ Г.Я. Солганик, *Лексика газеты: Функциональный аспект: учеб. пособие*, Москва 1981, с. 99.

¹⁵ *Большой толковый словарь русского языка...*, с. 146.

¹⁶ *Судебная волокита в Израиле: 13.000 дел уже три года ожидают приговоры*, «Вести», 01.07.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/S1rTScsh00>, [dostęp: 07.09.2021].

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Большой толковый словарь русского языка...*, с. 812.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ „Тебя в больницу надо”: депутат от Ликуда...

Innym przykładem używanego w analizowanym materiale rzeczownika z języka potocznego jest leksem *болтовня*. Jego znaczenie podstawowe to „Лёгкий, непринуждённый разговор”²¹ w tekście prasowym występuje w znaczeniu „Бесплодные рассуждения, обсуждения, речи; пустые, безответственные обещания; пустословие, говорильня”²², co może pomóc w tworzeniu negatywnej wizji działań uczestników życia politycznego, ocenianych jako nieefektywne i nieprzynoszące obywatelom korzyści:

„Хаузер подверг резкой критике поведение премьер-министра Биньямина Нетаниягу, называющего все доводы своих оппонентов пустой **болтовней**”²³.

Leksemem o charakterze potocznym z negatywnym zabarwieniem ekspresyjnym (na co wskazuje opatrzenie go w słownikach kwalifikatorami „прост.”, „неодобр.”) jest rzeczownik *пособник* – „Помощник в дурных, преступных действиях; сообщник, соучастник”²⁴, którego semantyka może sugerować odbiorcom, że aktywność polityków jest niekorzystna dla obywateli kraju, przypominając wręcz działania przestępcze:

„– Даже если это поможет сместить Нетаниягу?
– Это список **пособников** террора”²⁵.

Kwalifikatorem „неодобр.” (oraz „разг.-сниж.”) opatrzone jest w słownikach objaśniających także wyraz potoczny *неумеха* (*неумёха*), czyli „Человек, который всё делает плохо или не умеет делать что-л.”²⁶. Jego użycie w analizowanych tekstach prasowych może sprzyjać tworzeniu w świadomości czytelników wrażenia, że władza w państwie znajduje się rękach osób niewykwalifikowanych, niezdolnych do prawidłowego wypełniania swoich obowiązków:

„Беннет отметил, что предупреждал о возможности проникновения лондонской мутации в Израиль заранее: „Я кричал, требовал закрыть границы и впускать людей в Израиль только после анализа.

²¹ *Большой толковый словарь русского языка...*, с. 90.

²² *Ibidem*.

²³ *Кандидат от партии Саара: „Нетаниягу не борется с эпидемией, а занимается шарлатанством”*, «Вести», 03.03.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/opinions/article/B1o9iN6M00>, [dostęp: 03.09.2021].

²⁴ *Большой толковый словарь русского языка...*, с. 934.

²⁵ *Либерман о выборах: „На сей раз Нетаниягу придется уйти”*, «Вести», 22.02.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/SyicdLbMu>, [dostęp: 03.09.2021].

²⁶ *Большой толковый словарь русского языка...*, с. 645.

10 месяцев прошло, а компания правительственных **неумех** не смогла этого сделать”²⁷.

Innym przykładem jednostki leksykalnej z języka potocznego, wykorzystywanej w badanych tekstach, jest leksem *пай-девочка* (*пайнька*), tj. „Послушный, благовоспитанный ребёнок”²⁸. Jego użycie nadaje tekstom odcień ironiczny (*пай* – „О детях: послушный, тихий (часто ирон.)”²⁹):

„Депутат кнессета Мики Зоар (Ликуд) зашел в зал заседаний посередине обсуждения и громко поинтересовался, какой пункт обсуждается сейчас. Сильман сказала: «Опоздал – спроси у коллег», на что Зоар возразил: «Ты ответишь мне как **пай-девочка**»”³⁰.

Silną ekspresyjnością wyróżnia się rzeczownik *бардак*, w słownikach objaśniających opatrzony kwalifikatorem „разг.-сниж.”. Jego znaczenie podstawowe to „Публичный дом, притон”³¹, w analizowanych tekstach użyty został w znaczeniu przenośnym „Беспорядок, неразбериха, хаос”³², wspomagając kształtowanie negatywnego obrazu opisywanych wydarzeń życia politycznego jako działań niezorganizowanych i chaotycznych:

„Борьба с коронавирусом в Израиле ведется, как в стране третьего мира, по-дилетантски. В результате – полный **бардак**. Сначала никого не пускают в страну, потом вспоминают о том, что на носу выборы, и открывают аэропорт”, – заявил председатель комиссии кнессета по иностранным делам и безопасности Цви Хаузер”³³.

Ekspresyjności wypowiedzi dodaje także wyrażenie potoczne *на дыбы* (*встать на дыбы, становиться на дыбы, подниматься на дыбы*), użyte w badanym materiale w znaczeniu przenośnym „Резко проявлять несогласие, протест, противодействие”³⁴ (znaczenia podstawowe to: „Становиться на задние ноги”, „Становиться вертикально, стоймя”³⁵):

²⁷ Беннет: “Правительству Нетаниягу – Ганца я бы не доверил даже руководство овощной лавкой”, «Вести», 05.01.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/S1ZKNnWRv>, [dostęp: 31.08.2021].

²⁸ Большой толковый словарь русского языка..., с. 774.

²⁹ Словарь русского языка С.И. Ожегова, [online], <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=19766>, [dostęp: 07.12.2021].

³⁰ 15 часов криков и скандалов...

³¹ Большой толковый словарь русского языка..., с. 59.

³² Ibidem.

³³ Кандидат от партии Саара...

³⁴ Большой толковый словарь русского языка..., с. 291.

³⁵ Ibidem.

„Хаузер подверг резкой критике поведение премьер-министра Биньямина Нетаниягу, называющего все доводы своих оппонентов пустой болтовней. „У нас почти 6000 жертв коронавируса, – сказал он. Представьте себе, что после Войны Судного дня Голда Меир стала бы так отмахиваться от критики. Да вся страна встала бы на дыбы!”³⁶.

Kolejnymi przykładami należącymi do tej grupy są zwroty *остаться с носом* („Потерпеть неудачу, обмануться в расчетах, быть одураченным”³⁷) i *сыты по горло* („Вполне, с избытком достаточно кому-л. чего-л.”³⁸), przyczyniające się do „deoficjalizacji” narracji i przyciągające uwagę czytelników (użycie języka bliskiego odbiorcy):

„А все его сторонники, которые годами работают на него на выборах? Ариэль Бульштейн и другие? Так и **остались с носом**”³⁹.

„А почему это произошло? Потому что Нетаниягу всегда брал сторону ортодоксов. Мы **сыты по горло** этими экспериментами”⁴⁰.

Trzecią grupą środków leksykalnych wykorzystywanych w analizowanych tekstach prasowych o tematyce społeczno-politycznej w celu wywierania na czytelników wpływu emocjonalnego są jednostki o charakterze metaforycznym. Metafory pomagają przekształcić językowy obraz świata istniejący w umyśle adresata, wprowadzić nową kategoryzację do reprezentacji znanych zjawisk i nadać im nową ocenę emocjonalną. Leksemy o wtórnym znaczeniu metaforycznym niosą ładunek konotacyjny, w tekstach prasowych ich głównym zadaniem jest kształtowanie określonej postawy adresata wobec prezentowanego tematu poprzez wywieranie na niego wpływu emocjonalnego i psychologicznego. Innym powodem używania tych jednostek jest ich zdolność do spełnienia wymagań stawianych językowi prasy: mają charakter wartościujący (oceniający), charakteryzują się emocjonalnością, maksymalną ilością informacji przy minimalnej objętości tekstu, dużym stopniem ekspresji.

Jedną z najbardziej produktywnych sfer źródłowych służących kształtowaniu się wtórnych znaczeń metaforycznych jednostek leksykalnych funkcjonujących w dyskursie politycznym jest sfera źródłowa „Wojna”. Metafory wojenne są chętnie używane w analizowanych tekstach prasowych o tematyce

³⁶ Кандидат от партии Саара...

³⁷ Большой толковый словарь русского языка..., с. 657.

³⁸ Ibidem, s. 220.

³⁹ Либерман: „Будем сражаться до последнего патрона”...

⁴⁰ Ibidem.

politycznej i społecznej. Przykładem takiego leksemu jest rzeczownik *война* (1. Вооружённая борьба между государствами, народами, племенами и т.п. или общественными классами внутри государства. 2. Борьба за достижение своих целей, ведущаяся средствами экономического, политического и т.п. воздействия на кого-, что-л. 3. Проявление неприязненного отношения к чему-л.; действия, направленные на искоренение чего-л.)⁴¹. Używany jest on w badanych tekstach we wtórnym znaczeniu metaforycznym jako element związków wyrazowych, takich jak *политическая война, психологическая война*. Mogą one służyć, poprzez skojarzenie z działaniami wojennymi, stworzeniu w świadomości czytelników wrażenia, że w polityce powszechne są agresywne działania przypominające akcję militarną:

„Совершенно уверен. Они и дальше будут идти вместе. Единственный шанс Нетаниягу на создание новой коалиции – это союз с Беннетом. Ведется самая настоящая **психологическая война**”⁴².

Wśród wyodrębnionych z badanych tekstów prasowych leksemów o charakterze metaforycznym związanych ze sferą źródłową „Wojna” można wydzielić grupę rzeczowników, posiadających znaczenie „uczestnicy działań wojennych”. Przykładem takiej jednostki jest rzeczownik *дезертир*. Z jego pomocą politycy porównywani są metaforycznie do żołnierzy, którzy dopuścili się dezercji („Самовольное оставление военнослужащим воинской части с целью уклонения от военной службы; уклонение от призыва в армию”⁴³), a więc czynu nieetycznego i godnego potępienia, co może wywoływać u odbiorców konotacje negatywne:

„Напомним, что 16 февраля лидер партии Ямина Нафтали Беннет заявил в интервью Ynet: «Если я получу 11 мандатов, как обещают результаты опросов, то мои возможности будут ограничены». Он не отверг возможности союза с Нетаниягу, а Гидеона Саара и кандидатов от его партии назвал **дезертирами**.

– Говорят, что в вашей партии полно **дезертиров** и после выборов вы увидите, как люди из вашего списка обеспечивают Нетаниягу большинство в 61 мандат...”⁴⁴.

⁴¹ *Большой толковый словарь русского языка...*, с. 145.

⁴² Гидеон Саар объяснил, почему Нетаниягу его боится и не называет по имени. Интервью, «Вести», 17.02.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/opinions/article/НкОМzO51100#autoplay>, [do-step: 31.08.2021].

⁴³ *Большой толковый словарь русского языка...*, с. 245.

⁴⁴ Гидеон Саар объяснил, почему Нетаниягу его боится и не называет по имени...

Innymi przykładami leksemów należących do tej grupy, które mogą wywołać u czytelników asocjacje negatywne (dezercja – zdrada), są użyte w analizowanym materiale prasowym rzeczowniki *перебежчик/перебежчица*, które w terminologii wojskowej mają znaczenie „Тот, кто перешел в расположение противника и сдался ему”⁴⁵ (znaczenie przenośne: „Тот, кто перешел из одного лагеря, группировки и т. п. в другой; изменник”)⁴⁶:

„Когда у него была возможность забронировать место для русскоязычного депутата – 10-е или 26-е – что он сделал? Предпочел им всем **перебежчицу** Орли Леви. А все его сторонники, которые годами работают на него на выборах? Ариэль Бульштейн и другие?”⁴⁷.

Ze sferą źródłową „Wojna” związane są także wykorzystywane w badanych tekstach leksemy *капитулировать* (znaczenie podstawowe: „Прекратив военные действия, сдать: сдаваться победителю на условиях, им предъявленных”⁴⁸; znaczenie przenośne: „Отступить О отступить перед препятствиями, трудностями, признать признавать своё бессилие в чём-л.”⁴⁹), *капитуляция*, *орудие* (w sferze wojennej: „Общее название артиллерийского оружия”⁵⁰; pozostałe znaczenia: „1. Приспособление, инструмент, которым пользуются при какой-л. работе, каком-л. занятии; 2. Средство, способ для достижения, осуществления чего-л.”)⁵¹, *патрон* (w sferze wojennej: „1. Пуля (или дробь) с зарядом пороха и капсюль с воспламенителем, заключённые в гильзе”⁵²; pozostałe znaczenia: „2. Цилиндрическая закрывающаяся маленькая коробочка для хранения чего-л.; 3. Техн. Приспособление в токарном и сверлильном станке для зажима обрабатываемой детали или режущего инструмента; 4. Часть электрического осветительного прибора, в которую ввинчивается лампочка для присоединения её к сети; 5. Спец. Образец для выкройки (в швейном, обувном и скорняжном деле); 6. Спец. Трафарет рисунка по ткани”⁵³), które również mogą wpływać na świadomość

⁴⁵ Т.Ф. Ефремова, *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный*, Москва 2000, [online], <https://www.efremova.info/word/perebezhchik.html>, [dostęp: 9.12.2021].

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ *Либерман: “Будем сражаться до последнего патрона”...*

⁴⁸ *Большой толковый словарь русского языка...*, s. 416.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem, s. 726.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem, s. 787.

⁵³ Ibidem.

czytelników przez porównanie życia politycznego w kraju do działań na froncie (politycy kapitulują, używają broni, walczą do ostatniego pocisku):

„Ничего личного, ничего. В тот момент, когда он решил **капитулировать**, пошел на **капитуляцию** перед ХАМАСом, я решил уйти. И потом началась политика умиротворения террористов”⁵⁴.

„Во-первых, они уже начались. Во-вторых, мне не привыкать: меня называли предателем, еще когда я выставил свою кандидатуру на праймериз, тогда по мне палили изо всех **орудий**. Но если я иду верным путем, то личные нападки не мешают. А ответ на них я дам на избирательных участках”⁵⁵.

„Либерман: „Будем сражаться до последнего **патрона**. Так нас учили: сражаться до последнего **патрона**. Заканчиваются **патроны** – вытаскиваем ножи. Так что мы еще поборемся”. Об этом сказал „Вестям” лидер НДИ Авигдор Либерман в интервью перед выборами в кнессет XXIV созыва”⁵⁶.

Drugą sferą źródłową, na podstawie której ukształtowały się wtórne znaczenia metaforyczne leksemów w badanym materiale, jest „Teatr”. Jednostki te mogą mieć duży potencjał oddziaływania na odbiorcę, mają charakter oceniający (wartościujący) i mogą wywoływać negatywne skojarzenia. Powszechne stosowanie metaforyki teatralnej w dyskursie politycznym może wynikać z faktu, że jedna ze stron komunikacji – obywatele danego kraju – w większości przypadków odgrywa rolę nie bezpośredniego adresata, ale widza obserwującego wydarzenia polityczne. Obywatele często uczestniczą w życiu politycznym jako obserwatorzy, otrzymując informacje na jego temat za pośrednictwem mediów. W związku z tym politycy często (celowo lub mimowolnie) próbują wywrzeć wpływ na odbiorców, traktując ich jako swego rodzaju widzów, publiczność⁵⁷.

Przykładem jednostki należącej do tej grupy jest rzeczownik *фарс* („1. Вид средневекового западноевропейского народного театра и литературы бытового комедийно-сатирического характера. 2. В театре 19–20 вв.: комедия или водевиль легкого, игрового содержания с чисто внешними комическими приемами»; драматическое представление со смешным, забавным или

⁵⁴ Либерман о выборах: „На сей раз Нетаниягу придется уйти”...

⁵⁵ Гидеон Саар – „Вестям”: „Моя партия будет говорить и по-русски”, «Вести», 15.12.2020, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/Bk71R4S2v>, [dostęp: 27.08.2021].

⁵⁶ Либерман: „Будем сражаться до последнего патрона”...

⁵⁷ Шейгал Е.И., *Семиотика политического дискурса: дис. ... д-ра филол. наук*, Волгоград 2000, с. 88.

ироническим сюжетом”)⁵⁸. Leksem ten użyty w analizowanych tekstach o tematyce społeczno-politycznej we wtórnym znaczeniu metaforycznym („Грубая шутка, шутовская выходка; Нечто лицемерное, циничное и лживое”⁵⁹) może wywoływać u odbiorców negatywne skojarzenia działalności polityków z czymś śmiesznym, z wygłupianiem się, lecz także z zachowaniem nieszczerym i fałszywym:

„Избирательная явка была низкой: многие сторонники реформ в Исламской Республике считают эти выборы «фарсом, исход которого заранее предрешен» за счет предварительного отсеивания неугодных аятолле кандидатов”⁶⁰.

Innym przykładem jest rzeczownik *сцена*. Jego znaczenia to: „1. Специальная площадка, на которой даются представления. 2. Театр, театральная деятельность. 3. Отдельная часть действия, эпизод в пьесе, литературном произведении, картине и т. п. 4. Происшествие, эпизод, наблюдаемый в жизни. 5. Разг. Ссора, крупный разговор, объяснение. 6. Поле деятельности, поприще”⁶¹. W badanych tekstach występuje we wtórnym znaczeniu metaforycznym („Поле деятельности, поприще”) do oznaczenia obszaru działalności politycznej, strefy, w której toczy się życie polityczne kraju. Jego użycie może sprzyjać kształtowaniu się w świadomości adresatów wrażenia sztuczności świata polityki, nieszczerości polityków, którzy zachowują się jak aktorzy – występują na scenie, grają swoje role, udają kogoś, by podobać się obywatelom-wyborcom:

„– Нетаниягу сойдет с **политической сцены**, как подсказывает ваша интуиция?
– Я говорю, что на сей раз он уйдет”⁶².

Podobne negatywne skojarzenia z udawaniem, nieszczerością, działaniem na pokaz, fałszem może wywoływać u odbiorców leksem *представление* (w sferze teatralnej: „Спектакль, театрализованное или увеселительное зрелище”⁶³; pozostałe znaczenia: „1. к Представить – представлять и Представиться – представляться. 2. Официальная бумага, содержащая осведомление, ходатайство и т. п. о чём-л. 3. Филос., психол. Чувственно-наглядный образ

⁵⁸ Большой толковый словарь русского языка..., с. 1417.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Президентом Ирана избран исламский фундаменталист Раиси, враг Израиля, «Вести», 19.06.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/rJgvSfis00>, [dostęp: 09.09.2021].

⁶¹ Большой толковый словарь русского языка..., с. 1296.

⁶² Либерман о выборах...

⁶³ Большой толковый словарь русского языка..., с. 962.

предметов и явлений внешнего мира, восстанавливаемый в мозгу при их отсутствии; образ, созданный усилиями воображения. 4. Понимание, знание кого-, чего-л."⁶⁴), użyty we wtórnym znaczeniu metaforycznym („Поднимать шум, скандалить; устраивать истерику"⁶⁵):

„Оппозиционные депутаты **устроили** целое **представление**, которое закончилось оскорблениями в адрес исполняющего обязанности председателя комиссии Боаза Топоровски (Кахоль-Лаван)"⁶⁶.

4. Podsumowanie

Jak pokazują wyniki analizy, w badanym materiale wyekscerpowanym z artykułów prasowych o tematyce społeczno-politycznej opublikowanych w rosyjskojęzycznej gazecie „Вести” można znaleźć trzy grupy środków leksykalnych, które mogą mieć wpływ emocjonalny na odbiorców: leksemy wywołujące konotacje emocjonalne, leksemy z języka potocznego, leksemy o wtórnym znaczeniu metaforycznym. Głównym celem ich stosowania w tekstach prasowych jest poszukiwanie nowych środków wyrazu ekspresji, wzmacniających oddziaływanie informacji na czytelników. Należy jednak podkreślić fakt, że przykłady zastosowania tych jednostek w badanym materiale nie są liczne. W artykułach opublikowanych w analizowanym okresie zdecydowanie przeważało słownictwo neutralne. Uwagę zwraca także to, że przeważająca część leksemów o zabarwieniu ekspresyjnym odnotowana w tekstach prasowych to fragmenty wypowiedzi polityków (odwołanie się do słów polityków, np. „Он не отверг возможности союза с Нетаниягу, а Гидеона Саара и кандидатов от его партии назвал дезертирами"⁶⁷, cytaty z ich wypowiedzi, np. „У нас почти 6000 жертв коронавируса, – сказал он. Представьте себе, что после Войны Судного дня Голда Меир стала бы так отмахиваться от критики. Да вся страна встала бы на дыбы!"⁶⁸, fragmenty wywiadów z nimi, np. „Либерман: „Будем сражаться до последнего патрона"⁶⁹), jednostki, użyte przez samych dziennikarzy w celu skomentowania wydarzeń (np. „9 июня депутаты устроили

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ *Фразеологический словарь русского литературного языка*, Составитель: А.И. Федоров, Москва 2008, [online], <http://rus-yaz.niv.ru/doc/phrasological-literary-dictionary/fc/slovar-211-2.htm#zag-13533>, [dostęp: 25.11.2021].

⁶⁶ „Тебя в больницу надо”...

⁶⁷ Гидеон Саар объяснил, почему Нетаниягу его боится и не называет по имени...

⁶⁸ Кандидат от партии Саара...

⁶⁹ Либерман: „Будем сражаться до последнего патрона”...

перепалку на заседании, на котором была утверждена дата приведения к присяге правительства Бенета – Лапида⁷⁰), są w zdecydowanej mniejszości. Warto także zauważyć, że wiele jednostek leksykalnych o wtórnym znaczeniu metaforycznym, wykorzystanych w analizowanych tekstach, to leksemy, które od dawna są powszechnie używane w języku ogólnym i ich znaczenie metaforyczne jest już często znaczeniem zatartym (np. *политическая война*, *политическая цена*), z związku z czym ich ekspresyjność i możliwość wpływu na emocje odbiorców są ograniczone.

Bibliografia

- Bezmenova N.A., Belânin V.P., *Optimizaciâ rečevogo vozdejstviâ*, Moskva 1990.
- Bolšoj tolkovyj slovar' russkogo âzyka*, S.A. Kuznecov (red.), Sankt-Peterburg 1998.
- Doks È., *Lazar' Danovič: «Dlâ izrail'tân russkaâ gazeta i «Vesti» – èto sinonimy*, „Evrejskij Obozrevatel'”, №18(109), 2005, [online], http://www.jewukr.org/observer/eo2003/page_show_ru.php?id=1239, [dostęp: 18.10.2021].
- Efremova T.F., *Novyj slovar' russkogo âzyka. Tolkovo-slovoobrazovatel'nyj*, Moskva 2000, [online], <https://www.efremova.info/>, [dostęp: 9.12.2021].
- Èpštejn A.D., *Konec «zolatogo veka»*, «Russkij mir», № 1, 2012, [online], <http://www.gendelev.org/kontekst/russkij-izrail/427-alek-epshtejn-konets-zolatogo-veka.html>, [dostęp: 19.10.2021].
- Èpštejn A.D., *Russko-evrejskie pečatnye SMI v Izraile i pričiny ih zakata*, «Russkoe literaturnoe èho. Izrail: russkiekorni», [online], <http://eholit.ru/news/778/>, [dostęp: 19.10.2021].
- Frazeologičeskij slovar' russkogo literaturnogo âzyka*, Sostavitel': A.I. Fedorov, Moskva 2008, [online], <http://rus-yaz.niv.ru/doc/phraseological-literary-dictionary/fc/slovar-211-2.htm#zag-13533>, [dostęp: 25.11.2021].
- Koriakowcewa E., *Semantičeskoe razvitie koncepta SKANDAL i ego derivacionnye markery v russkikh i pol'skikh mediatekstah*, „Acta Neophilologica” 2020, t. XXII (2), s. 55–66.
- Naer V.L., *Pragmatičeskij aspekt anglijskogo gazetnogo teksta*, «Kommunikativnye i pragmatičeskie osobennostitekstov različnyh žanrov», vyp. 178, Moskva 1981, s. 106–116.
- Rojtman L., «Vesti» – *krupnejšaâ russkaâ Gazeta izrailâ*, «Radio Svoboda», 2003, [online], <https://www.svoboda.org/a/24202274.html>, [dostęp: 18.10.2021].
- Šejgal E. I., *Semiotika poliitičeskogo diskursa: dis. ... d-ra filol. nauk*, Volgograd 2000.
- Slovar' russkogo âzyka S.I. Ožegova*, [online], <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=19766>, [dostęp: 07.12.2021].

⁷⁰ “Тебя в больницу надо”: депутат от Ликуда...

- Solganik G.Â., *Leksika gazety: Funkcional'nyj aspekt: učeb. posobie*, Moskva 1981.
- Striženko A.A., *Rol' âzyka v sisteme sredstv propagandy*, Tomsk 1980.
- Tolkovyj slovar' russkogo âzyka*, D.V. Dmitrieva (red.), Moskva 2003, [online], <http://rus-yaz.niv.ru/doc/dictionary-dmitriev/fc/slovar-209-6.htm#zag-4877>, [dostęp: 22.11.2021].

Źródła:

- 15 časov krikov i skandalov: kak prošla noč golosovanij v knessete, «Vesti», 29.06.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/HkBmSVO2O>, [dostęp: 9.09.2021].
- Bennet: "Pravitel'stvu Netaniâgu – Ganca â by ne doveril daže rukovodstvo ovošnoj lavkoj", «Vesti», 05.01.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/S1ZKNnWRv>, [dostęp: 31.08.2021].
- Gideon Saar ob'âsnil, počemu Netaniâgu ego boitsâ i ne nazyvaet po imeni. Inter'û, «Vesti», 17.02.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/opinions/article/HkOMzO51100#autoplay>, [dostęp: 31.08.2021].
- Gideon Saar – "Vestâm": "Moâ partiâ budet govorit' i po-russki", «Vesti», 15.12.2020, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/Bk71R4S2v>, [dostęp: 27.08.2021].
- Kandidat ot partii Saara: "Netaniâgu ne boretsâ s èpidemiej, a zanimaetsâ šarlatanstvom", «Vesti», 03.03.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/opinions/article/B1o9iN6M00>, [dostęp: 03.09.2021].
- Liberman: "Budem sražat'sâ do poslednego patrona". Inter'û, «Vesti», 19.03.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/Hk0091I114O>, [dostęp: 03.09.2021].
- Liberman o vyborah: "Na sej raz Netaniâgu pridetsâ ujtj", «Vesti», 22.02.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/SyicdLbMu>, [dostęp: 03.09.2021].
- Prezidentom Irana izbran islamskij fundamentalist Raisi, vrag Izrailâ, «Vesti», 19.06.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/rJgvSfis00>, [dostęp: 9.09.2021].
- Skandal v knessete: deputat ot Âminy progolosoval dvaždy, «Vesti», 01.07.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/rywmNfihO>, [dostęp: 7.09.2021].
- Sudebnaâ volokita v Izraile: 13.000 del uže trigoda ožidaût prigovory, «Vesti», 01.07.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/S1rTScsh00>, [dostęp: 07.09.2021].
- "Tebâ v bol'nicu nado": deputat ot Likuda ustroil skandal v knessete, «Vesti», 29.06.2021, [online], <https://www.vesty.co.il/main/article/SkMbUkK2d>, [dostęp: 09.09.2021].

